

W JAKI SPOSÓB MOŻNA FINANSOWAĆ PUBLIKOWANIE MONOGRAFII W OTWARTYM DOSTĘPIE W RAMACH PROGRAMU ID UJ?

Informujemy, że w ramach *Funduszu na finansowanie otwartego dostępu do publikacji (Open Access)* można ubiegać się o finansowanie także do monografii oraz rozdziałów w nich. Jednocześnie chcemy zaznaczyć, że ze względu na wysokie koszty (book processing charge – BPC; open access fee) takich publikacji w modelu *gold access*, przy jednoczesnym sporym zniuansowaniu praktyki jego stosowania przez wydawnictwa (o czym poniżej), i chęć wsparcia szerokiej grupy pracowników w ramach ograniczonych środków, nie gwarantujemy finansowania publikacji całości monografii w wolnym dostępie.

Pomimo znacząco większej liczby wydawców oferujących usługę ‘OA books’ w stosunku do wydawców czasopism z opcją otwartego dostępu do artykułów, książek otwartych ukazuje się nieporównanie mniej, niż publikacji OA w czasopismach. Wiąże się to z poziomem skomplikowania procesu wydawniczego książek – np. ich zróżnicowaną objętością, ilością materiału graficznego, czy nieporównanie większą czasochłonnością pracy recenzentów w systemie peer-review. Trudno też zauważyć, by istniał zbiór ogólnie przyjętych zasad i procedur postępowania wydawniczego na rynku książek OA, nie mówiąc już o ujednocionej polityce w tej dziedzinie pomiędzy wydawnictwami.

Jednocześnie, częsty brak w samych wydawnictwach tzw. uniwersalnej polityki (blanket policy) OA dla monografii sprawia, iż **ostatecznym źródłem informacji** o prawnych możliwościach ‘uwolnienia’ choćby fragmentu opublikowanego tekstu **jest najczęściej indywidualna umowa autorska** (np. praktyka stosowania trybu case-by-

case nawet wtedy, gdy nie jest on explicitie wymieniony na stronach wydawcy).

Przed wyborem wydawnictwa dla publikacji monografii OA, warto zatem zwrócić uwagę na:

(pewną gwarancję jakości i przejrzystości stanowi przynależność wydawcy m. in. do Open Access Scholarly Publishing Association OASPA i spełnianie tym samym OASPA Code of Conduct)

- opłatę publikacyjną (book processing charge : BPC) – jakie usługi są w niej zawarte (np. peer-review, korekta wstępna i ostateczna, skład, produkcja formatów elektronicznych, metatagi dla SEO, marketing, dystrybucja, archiwizacja, raport wykorzystania / impact?); czy wydawca jasno określa zasady oraz czy zgodne są one ze standardami dla publikacji OA (np. COPE, OAPEN); Czy przewidziana jest opłata także za udostępnienie określonego procentu tekstu lub wybranego rozdziału;
- peer-review (dbałość o jakość) – czy wydawca stosuje ściśle zasady procedury wyznaczane przez niezależne instytucje (np. COPE, EU Commission);
- prawa autorskie i licencje – w szczególności sprawdzenie, czy w rozumieniu OA przez wydawcę zawarte jest udostępnienie publikacji na zasadach licencji otwartej (np. Creative Commons: CC) pozwalającej na rozpropagowanie publikacji różnymi kanałami (OAPEN);
- dozwolone formaty dla OA – wydawcy znacznie różnią się w doborze dozwolonych formatów dla publikacji OA. Często praktyką jest zakaz udostępniania ostatecznej wersji wydawniczej (VoR – version of record) i

zastępowaniu jej wersją PDF dla postprintu autorskiego (AAM – author accepted manuscript) lub nawet wersją w edytorze tekstów (np. MS Word). Zależnie od wydawcy, możliwe jest także udostępnianie w formatach łatwiejszych do przeszukiwania (HTML, XML), jak również dostosowanych do czytników ebooków (EPUB, MOBI);

- embargo – z uwagi na większe koszty wydawnicze książek, wielu wydawców zakłada dłuższy okres embarga na udostępnienie tekstu online (np. wybranego rozdziału), licząc na dochód ze sprzedaży subskrypcji oraz wersji drukowanych. Embarga w niektórych wydawnictwach mogą sięgać nawet kilku lat!
- widoczność i rozpropagowanie publikacji – istotne jest sprawdzenie na stronie wydawcy, czy monografie OA są wyraźnie oznaczone oraz dostępne z poziomu np. katalogu publikacji OA. Użyteczne może okazać się także ustalenie pozycji produktów wydawcy (książek, czasopism) w wyszukiwarkach internetowych. Dbające o renomę i przejrzystość swoich polityk wydawnictwa, umieszczają także publikacje na dużych platformach i serwisach *open access*, jak OAPEN czy CLOCKSS;
- możliwość udostępnienia publikacji w niekomercyjnym repozytorium – niektórzy wydawcy, pomimo braku prowadzenia działalności wydawniczej w modelu *gold* OA, pozwalają, bez wnoszenia dodatkowych opłat, na udostępnienie wersji autorskiej pracy (AAM) w niekomercyjnych repozytoriach (np. uczelni wyższych lub repozytoriach otwartych). Pomimo braku informacji o tym w serwisie wydawcy, dobrze jest zapytać go o taką możliwość.

Przy kwalifikowaniu wniosków do finansowania otwartego dostępu do monografii w ramach ID UJ, Komisja kierować się

zatem będzie także wspieraniem najbardziej optymalnego modelu publikowania OA – dbając z jednej strony o wszechstronną realizację celów i zasad wyrażonych tutaj, z drugiej natomiast starając się skutecznie promować ideę nauki otwartej i otwartego dostępu do informacji naukowej.

W związku ze skomplikowaną, nieoczywistą i jak na razie bardzo kosztochłonną polityką wydawnictw dotyczącą uwalniania pełnych tekstów monografii i rozdziałów, sugerujemy przemyślenie, które części swojej publikacji uważają Państwo za kluczowe do udostępniania, jeśli otwarty dostęp ma być wykupiony ze środków ID UJ na Wydziale.

Jednocześnie zwracamy uwagę, że istnieją alternatywne drogi dzielenia się monografiami, nie wymagające dodatkowych nakładów finansowych.

POMOCNY LINK:

[ASAPbio](#) – kompleksowa lista serwerów preprintów

Wydawnictwa często zezwalają na udostępnianie wczesnych wersji rozdziałów, np. wersji autorskich. Takie udostępnianie jest możliwe przykładowo poprzez zamieszczenie tekstu na stronach własnych autora lub uniwersytetu i wpisuje się w politykę green open access. Spotykaną praktyką jest także bezpłatne otwieranie dostępu do wybranego przez autora rozdziału z danej monografii – wtedy możliwe jest udostępnianie późniejszej wersji rozdziału (np. takiej już zaakceptowanej przez wydawnictwo).

POMOCNY LINK: [Zestawienie polityk wydawniczych OA dla monografii i rozdziałów](#)

Zachęcamy do zapoznania się z możliwościami otwierania dostępu do publikacji w interesujących Państwa

wydawnictwach. Poniżej przygotowaliśmy kilka przykładów dotyczących często wybieranych wydawnictw.

ROUTLEDGE (TAYLOR & FRANCIS GROUP)

Według informacji podanych na stronie wydawnictwa, koszt wydania pełnej monografii w otwartym dostępie natychmiast po publikacji (gold open access) nie będzie mniejszy niż 10 000 GBP / 13 000 USD plus podatki. W przypadku otwartego dostępu do wybranych rozdziałów, ceny za rozdział zaczynają się od 1 250 GBP / 1 625 USD plus podatki. Wydawnictwo oferuje zniżki dla starszych publikacji (30 – 70% w zależności od daty publikacji).

Możliwe jest udostępnianie przez autora wczesnych wersji rozdziałów (green open access).

Dodatkowo każdy autor może udostępnić jeden rozdział w wersji zaakceptowanej przez wydawnictwo na stronie autora (oraz rozpowszechnić link poprzez social media) czy repozytorium uniwersyteckiego. Rozdział może być także udostępniony przez serwisy branżowe, takie jak ResearchGate, Academia.edu, Mendeley itp. po upływie określonego czasu (embargo).

Szczegółowe informacje:

<https://www.routledge.com/our-products/open-access-books/publishing-oa-books/book-publication-charges>

<https://www.routledge.com/our-products/open-access-books/publishing-oa-books/chapters>

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS

Również wydawnictwo Cambridge oferuje możliwość publikacji w trybie Gold Open Access. Oferta ta dotyczy przede wszystkim monografii, a więc książek pisanych zazwyczaj przez jednego autora. Standardowa opłata za monografię do 120 000 słów oraz zawierająca do 85 grafik wynosi 9500 funtów (wyłączając VAT i lokalne podatki), oraz 55 funtów za każdy dodatkowy tysiąc słów.

Możliwe jest także udostępnianie publikacji w ramach Green Open Access. Dozwolone jest dowolne dzielenie się preprintem - wersją tekstu sprzed procesu publikacyjnego, jak również wersją tekstu znajdującą się w procesie recenzyjnym. Dopuszczane jest także opublikowanie jednego opublikowanego rozdziału książki sześć miesięcy po dacie jej publikacji.

Szczegółowe informacje:

<https://www.cambridge.org/core/services/open-access-policies/open-access-books/gold-open-access-books>

<https://www.cambridge.org/core/services/open-access-policies/open-access-books/green-open-access-policy-for-books>

PWN

Także niektóre polskie wydawnictwa dają możliwość publikacji książek w Open Accessie. Przykładowo, PWN w trybie Open Access wydaje tylko całe publikacje, nie zaś pojedyncze rozdziały i zamieszczane są one w otwartym dostępie tylko na stronie <https://wydawnictwo.pwn.pl>. Minimalna objętość publikacji wynosi 120 tys. znaków ze spacjami. Publikacja o takiej objętości, bez grafik, z tabelami

wynosi 10 410 zł + VAT. Cena publikacji o objętości 120 tys. słów to koszt około 19 400 zł + VAT. Cena dla każdej książki ustalana jest indywidualnie.

LINKI DO POLITYK OA GŁÓWNYCH WYDAWCÓW MONOGRAFII NAUKOWYCH:

Springer Nature:

<https://www.springer.com/gp/open-access/books>

SAGE Publishing:

<https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/book-content-oa-archiving-policy>

Oxford University Press:

<https://global.oup.com/academic/open-access/?cc=pl&lang=en&>

Elsevier:

<https://www.elsevier.com/open-access/open-access-books>

MIT Press:

<https://mitpress.mit.edu/mit-press-open>

De Gruyter:

<https://www.degruyter.com/publishing/publications/openaccess/open-access-books>

Bloomsbury:

<https://www.bloomsbury.com/uk/discover/bloomsbury-academic/open-access/>

Brill:

<https://brill.com/page/bookoa/open-access-for-books-and-chapters>

Emerald Publishing:

<https://www.emeraldgrouppublishing.com/publish-with-us/publish-open-access/book>

Opracowali:

mgr Jarosław Bener

dr Anna Potoczek

dr Marta Maj